

УДК 378.14:811.161.1

DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-3-32-48

ACADEMIC MOBILITY PROGRAMS AS A MECHANISM FOR IMPLEMENTATION OF THE INTERNATIONALIZATION PROCESS OF POLISH HIGHER EDUCATION

ПРОГРАМИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Aleksander OSTENDA,

PhD, Professor AS

aleksander.ostenda@wst.pl

<https://orcid.org/0000-0002-3467-157X>

Academy of Silesia,

✉ 43, Rolna str., 40-555 Katowice,
Poland

Александр ОСТЕНДА,

доктор наук, професор AS

Сілезька академія,

✉ вул. Рольна, 43, Катовіце,
40555, Польща

Original manuscript received: November 21, 2022

Revised manuscript accepted: November 30, 2022

ABSTRACT

The purpose of the article is to study academic mobility programs that are being implemented in Poland as a mechanism for implementing the internationalization process of higher education and allow to assess the level of the country's involvement in such events and to form further prospects for development in this direction. Author noted that the most important impetus for the development of the internationalization of higher education in the European Union as a whole and in Poland was the Bologna process. Special attention is focused on the fact that the country is an active participant in it, which allows, against the background of preserving the best traditions of the national higher education system, to increase the competitiveness of universities, to join the unified educational space.

The importance of academic mobility programs as a mechanism for implementing internationalization processes has been proven. The level of academic mobility development in Poland is analysed. The main trends in the implementation of these processes in institutions of higher education were studied. Approaches have been established that provide the opportunity to achieve diversity in models, priorities, and geography, going beyond the boundaries of the European community. A set of tasks aimed at the academic mobility development in the country and measures implemented to intensify the use of programs in this area have been defined.

We argue that academic mobility programs implemented in the country are divided into international (pan-European), those offered at the national level and universities. The characteristic features of several such initiatives, their direction and conditions are analysed. The variety of offers in both Polish and English languages is emphasized, which contributes to attracting the attention of both students and teaching staff from different countries. Attention is focused on certain types of financial support and assistance, which are provided in the form of various scholarships and grants. The need for systematic activity in the direction of the development of academic mobility programs was noted. A set of measures has been formed, which should be implemented at different levels of management (national and university) and aimed at increasing the efficiency and intensification of these processes in Poland.

Key words: *academic mobility, academic mobility programs, higher education, quality of education, educational space, higher education institution, internationalization of higher education, integration processes.*

Вступ. Розвиток національної система освіти, її потенціал виступає одним з найважливіших факторів успіху країни, зростання її конкурентоспроможності на світовій арені.

Глобалізаційні процеси, які торкнулися сьогодні усіх сфер життя суспільства, виступили значним стимулом для трансформацій і в системі вищої освіти. Одним з результатів стала активізація процесу інтернаціоналізації, що призвело до підвищення числа іноземних студентів у ряді країн світу; залучення додаткових джерел фінансування закладів вищої освіти (грантів, кредитів тощо); створення спільних закладів освіти, проєктів, сприяло формуванню єдиного загальноєвропейського та світового освітнього простору.

Це підтверджується і дослідженнями ЮНЕСКО [2; 28], у яких зазначається підвищення рівня міжнародної мобільності в світі за період з 2000 по 2020 роки у 3,5 рази.

Зазначимо, що Польща, як і інші країни Європейського Союзу (ЄС), бере активну участь у таких процесах, виступає частиною загальноєвропейського простору вищої освіти (EHEA) та загальноєвропейського дослідницького простору (ERA).

Слід підкреслити, що академічна мобільність, яка здійснюється на основі різноманітних програм, виступає одним з механізмів реалізації процесу інтернаціоналізації вищої освіти. Це дозволяє долучити до них якомога більшу кількість здобувачів, викладачів та персоналу, створює додаткові можливості для розкриття інтелектуального потенціалу, підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти на європейському та світовому ринку освітніх послуг, що актуалізує тематику цього дослідження.

Зазначимо, що розвиток та поширення процесів інтернаціоналізації ґрунтується на певному теоретичному базисі, який сформовано в ряді наукових досліджень. Так, основні поняття, передумови інтернаціоналізації вищої освіти, методи оцінки, підходи до реалізації процесу та відносини, які мають місце в ньому, досліджуються в роботах М. Ажажа [1], Ф. Альтбаха [8], Дж. Билена [9], Дж. Брукса [13], Т. Несторенко [23] тощо.

Аналіз інтернаціоналізації вищої освіти в різних країнах, сучасні тенденції та перспективи таких процесів знаходяться в полі зору таких дослідників, як М. Дебич [3], І. Сікорська [7], У. Бранденбург [12], Г. де Віт [15], Р. Меллорс-Берн [21] та інших.

Концептуальні основи академічної мобільності знайшли відображення у положеннях Болонської декларації. У ній зазначається, що «студенти Європи мають потребу і право на навчання для здобуття ступенів, які визнаються в Європі, а не тільки в країнах, де їх здобуто», а також акцентовано увагу на тому, що «головною відповідальністю навчальних закладів та установ європейської вищої школи є гарантування надання однаково високого рівня кваліфікації своїм студентам» [11].

Розмаїття програм академічної мобільності, аналіз їх основних складових та результативності, дослідження основних тенденцій розвитку цього інструменту інтернаціоналізації розглядається в наукових доробках таких авторів, як С. Калашнікова [4], О. Козієвська [5], Т. Несторенко [6; 22], Е. Егрон-Полак [16], Е. Джонес [20] тощо.

Зазначимо, що основні питання, пов'язані з реалізацією програм академічної мобільності, досліджуються як на рівні окремих університетів, неурядових агенцій, так і міжнародних організацій. Серед останніх слід звернути увагу на матеріали та доповіді Асоціації міжнародної освіти [18], Організації економічного співробітництва і розвитку [24] та інших.

Універсальні принципи визнання навчальних курсів та вдосконалення мобільності студентів, які навчаються у закладах вищої освіти світу, встановлено у 2019 році «Глобальною конвенцією про визнання кваліфікацій вищої освіти» [28], яка створює умови для підвищення рівня мобільності між регіонами та континентами.

На тому, що навчання за кордоном має стати «стандартним елементом університетської освіти», звертається увага і в документах Європейської комісії [19].

Але динамічність глобальних процесів інтернаціоналізації вищої освіти потребує додаткової уваги та більш докладного аналізу актуальних програм академічної мобільності (як одного з ефективних механізмів) з урахуванням національної специфіки польської вищої освіти, що відрізняє це дослідження від інших.

Метою статті є дослідження програм академічної мобільності, які запроваджуються в Польщі як механізм реалізації процесу інтернаціоналізації вищої освіти.

Методологія. Інформаційну базу дослідження складають теоретичні положення організації діяльності закладів вищої освіти, принципи проведення наукових досліджень, роботи провідних учених з питань інтернаціоналізації вищої освіти та академічної мобільності. Серед підходів і методів, які використовувалися при проведенні цього дослідження, слід відзначити: монографічний аналіз, узагальнення, метод конкретизації, порівняльний аналіз (для дослідження програм академічної мобільності, які реалізуються в Польщі; визначенні особливостей процесів інтернаціоналізації вищої освіти); статистичний (при аналізі мобільності студентів); комплексний підхід (при формуванні пріоритетних напрямів подальшого розвитку програм академічної мобільності).

Методологія дослідження включає ряд етапів: дослідження основних тенденцій, які склалися у сфері міжнародної студентської мобільності; аналіз тенденцій розвитку процесів інтернаціоналізації в Польщі; дослідження основних програм академічної мобільності, які пропонуються в країні; формування пріоритетних напрямів, спрямованих на подальший розвиток програм академічної мобільності як механізму інтернаціоналізації вищої освіти Польщі.

Інформаційну базу дослідження склали роботи зарубіжних та вітчизняних вчених, законодавчі та нормативні акти, документи Асоціації

міжнародної освіти, Організації економічного співробітництва і розвитку, ЮНЕСКО.

Результати та дискусії. Зазначимо, що значні трансформації в системах вищої освіти країн Європи започатковано в результаті Болонського процесу, головною метою якого стало формування Європейського освітнього простору, «підвищення порівнянності і сумісності структур вищої освіти і наукових ступенів в Європі» [11]. Він став своєрідним поштовхом для інтернаціоналізації вищої освіти, яка пізніше стала стратегічним завданням розвитку для європейських країн, в тому числі і Польщі.

Результати аналізу теоретичних напрацювань з цього питання дозволили констатувати, що академічна мобільність розглядається як значний елемент інтеграційного процесу закладів вищої освіти до єдиного освітнього простору, «як період навчання студента в країні, громадянином якої він не є» [5].

Вона є певним інструментом, дія якого спрямована на студентів, викладачів закладів вищої освіти й адміністративний персонал, завдяки якому здійснюється реалізація процесів інтернаціоналізації шляхом створення можливостей для «переміщення» (онлайн чи офлайн) між університетами задля обміну досвідом, поглиблення своїх знань, умінь, накопичення кредитів, отримання доступу до визнаних освітніх та наукових центрів, що сприятиме розвитку майбутніх фахівців як сучасних дослідників з широким світоглядом.

Завдяки участі в цьому процесі студенти мають змогу долучитися до навчання в закладах вищої освіти та наукових досліджень, проходити різні види практичної підготовки як на зарубіжних підприємствах, так і в наукових лабораторіях (центрах) з можливістю перезарахування відповідних освітніх компонент у встановленому порядку, а також ознайомитися із зарубіжною культурою, історією, звичаями приймаючої країни.

Згідно з Болонським процесом, академічна мобільність студентів може здійснюватися у формі повного навчання за певним освітнім ступенем (так звана «вертикальна») або протягом обмеженого часу (у вигляді «горизонтальної»).

За способом організації розрізняють організовану (здійснюється в рамках економічного, політичного або міжуніверситетського академічного партнерства) та індивідуальну (з власної ініціативи студента). Залежно від мети розрізняють горизонтальну (на певний строк під час навчання) та вертикальну (з метою отримання наступного академічного чи наукового ступеня) мобільність.

Викладачі, науковці та адміністративно-управлінський персонал, у свою чергу, отримують можливості для проведення наукових досліджень і здійснення викладацької діяльності, мають доступ до освітньої та наукової бази провідних ЗВО, можливість користуватися сучасним технічним оснащенням у зарубіжних навчальних лабораторіях і наукових центрах для вирішення дослідницьких задач; перспективи для обміну професійним досвідом в різних

країнах через штатне коротко- або довгострокове працевлаштування, стажування; отримання творчих відпусток, грантів і стипендій.

Слід констатувати, що інформаційна підтримка, моніторинг та експертиза європейських програм освіти на рівні ЄС здійснюється Об'єднанням Академічного Співробітництва (*Academic Cooperation Association*), яке має штаб-квартиру в Брюсселі.

Проте, слід звернути увагу на той факт, що політика в галузі освіти не є прерогативою Європейської комісії, а формується виключно на національному рівні з використанням потенціалу спеціальних національних фондів як джерел фінансування програми мобільності для своїх студентів.

Дослідники справедливо звертають увагу на персоналізацію такого фінансування [15; 16], що підтверджується тим, що більш ніж половина коштів за загальноєвропейськими програмами виділяються на індивідуальні гранти студентам, викладачам, науковцям.

Аналіз динаміки рівня академічної мобільності студентів у Польщі дозволив дійти певних висновків. Ураховуючи, що в рамках Болонського процесу розглядаються дві мети: вихідна та вхідна мобільність, слід звернути увагу на значне перевищення коефіцієнта вхідної мобільності, який має тенденцію до зростання протяг трьох останніх років (рис. 1) і за результатами 2021 року склав 4,47.

Безумовно, такі результати позитивно характеризують діяльність щодо розвитку академічної мобільності в країні та сприяють додатковому притоку фінансових потоків у вигляді плати за навчання і поточних витрат, які сплачують здобувачі; налагодженню соціальних та бізнесових контактів з країнами їх походження; припливу інтелектуального потенціалу (особливо за магістерськими або докторськими програмами), здатного додати свій вклад у розвиток країни.

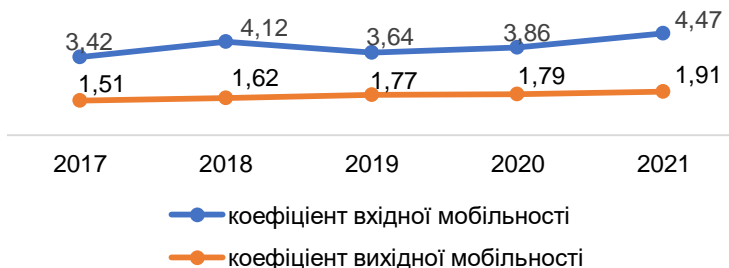
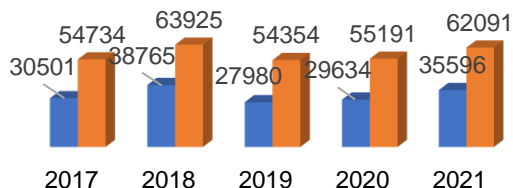

Рис. 1. Рівень академічної мобільності студентів у Польщі

Джерело: побудовано автором за даними [28].

Зазначимо, що така ситуація обумовлюється випереджальним зростанням кількості іноземних студентів, яке за останні п'ять років склало 12,5%, сягнувши за результатами 2021 року позначки 62091 осіб (рис. 2).

- Кількість студентів, які виїхали в рамках академічної мобільності
- Кількість іноземних студентів, які прибули

Рис. 2. Динаміка академічної мобільності в Польщі, осіб
Джерело: побудовано автором за даними [28]

Констатуємо, що такі тенденції віддзеркалюють зусилля по запровадженню стимулювальних заходів, спрямованих на розвиток академічної мобільності як на національному, так і університетському рівні. Серед основних країн походження іноземних студентів Україна, Білорусь, Індія, Чехія, Норвегія тощо.

Слід відзначити, що таким результатам значно сприяла і системна державна політика, яка реалізується на основі Національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти та враховує світові тренди (посилення міжнародного співробітництва, цифрові трансформації, інфраструктурний розвиток тощо) та коригується у відповідності до сучасних викликів і тенденцій.

Академічна мобільність у Польщі, як і в інших країнах світу, здійснюється на підставі прямих угод про співробітництво між закладами вищої освіти країни та іноземними університетами або їх групами; за узгодженими та затвердженими в установленому порядку індивідуальними навчальними планами здобувачів та програмами навчальних компонент; базується на контактах і співпраці між викладачами та науковими працівниками закладів вищої освіти, а також у рамках міжурядових угод про співробітництво в галузі.

Такі підходи надають можливість польським університетам досягти розмаїття за моделями, пріоритетами та географією, вийти за межі європейського співтовариства.

При цьому основним інструментом гарантування прозорості налагодження зв'язків між ЗВО, розширення можливостей вибору для студентів; базисом для подальшого визнання їх результатів та зарахування в опорному закладі освіти навчальних компонент, опрацьованих здобувачем в іноземному ЗВО, є Європейська кредитно-трансферна система (ЄКТС).

Констатуємо, що Польща, як і інші європейські країни, прийняли її на законодавчому рівні як систему перезарахування і накопичення кредитів.

Дослідження процесів академічної мобільності в закладах вищої освіти Польщі дозволило встановити реалізацію комплексу заходів, який спрямовано на розвиток цього інструменту інтернаціоналізації. Основними його складовими є: розробка довгострокової стратегії по залученню і підтримці іноземних студентів; створення закордонних філій, які працюють за планами і програмами базового закладу та дотримуються його вимог щодо організаційно-управлінських та педагогічних аспектів, якості освітніх послуг, навчально-методичного забезпечення тощо; відкриття на базі ЗВО філій міжнародних університетів для організації обміну студентами; формування інформаційної бази, яка містить відомості про провідні світові та європейські заклади вищої освіти, програми міжнародної мобільності та формування комунікативної політики задля ознайомлення контактних аудиторій з ситуацією у сфері інтернаціоналізації; формування відповідних платформ для підтримки діалогу у сфері академічної мобільності та просування міжнародних програм навчання; інтернаціоналізація навчальних планів та програм; застосування міждисциплінарного підходу до реалізації освітніх програм; розробка навчальних програм у співпраці з іншими іноземними партнерами та програм подвійних дипломів; розвиток цифрового навчання та віртуальної мобільності задля підсилення традиційної мобільності студентів і викладачів. Застосування веб-конференцій, професійних інтернет-форумів, розробка спільних дистанційних навчальних програм; використання сучасних методів та форм навчання, в тому числі дистанційних; організація відповідних структур та розробка заходів, спрямованих на адаптацію та інтеграцію здобувачів до приймаючого середовища; забезпечення належної мовної підготовки здобувачів за допомогою спеціальних курсів, спеціалізованих тренінгових програм; розвитку навичок спілкування іноземною мовою для адміністративного персоналу; впровадження значної кількості навчальних курсів англійською мовою як основною для навчання на міжнародному рівні; формування системи підвищення кваліфікації та перепідготовки для професорсько-викладацького складу, яка задовольняє реалізацію важливого загальноєвропейського принципу – «освіта через усе життя» тощо.

Слід акцентувати увагу на тому, що процес академічної мобільності в Польщі спрямований на вирішення таких завдань: участь у міжнародних освітніх процесах, обмін інноваційними ідеями та технологіями в цій сфері; підвищення якості викладацької діяльності та адміністративної спроможності закладів вищої освіти шляхом імплементації (за умов належної адаптації) найкращих світових практик; зростання конкурентоспроможності системи національної освіти на ринку освітніх послуг в умовах стрімкого розвитку конкуренції; залучення до країни (можливо, й тимчасово) талановитої молоді, створення умов для її самореалізації; збільшення шансів майбутніх фахівців на професійну самореалізацію, підвищення якості трудових ресурсів у країні; збільшення інтелектуального потенціалу країни і його спрямування на розвиток національної економіки; збагачення індивідуального досвіду викладачів, адміністративного персоналу та студентів щодо різноманіття моделей створення та поширення знань; залучення на основі двосторонніх та

багатосторонніх угод інтелектуального потенціалу професорсько-викладацького складу інших країн, здатного генерувати нові ідеї та запроваджувати їх в освітній процес; диверсифікація джерел фінансування системи вищої освіти країни; нарощення власного наукового потенціалу та створення сприятливих умов для його збільшення в країнах-партнерах.

Звертаючи увагу на багатоаспектність вищеозначених завдань та вектор сприяння академічній мобільності студентів при розбудові європейського освітнього і наукового простору, який задокументовано в Болонській декларації, слід акцентувати увагу на необхідності державного регулювання в цій галузі у вигляді процедур регламентації, створення та коригування відповідної нормативно-правової бази, оперативної адаптації до сучасних викликів та новацій в сфері інтернаціоналізації вищої освіти.

Результати досліджень дозволили констатувати, що освітню мобільність у Польщі, як і в ЄС в цілому, забезпечує низка спеціальних програм (навчальних або навчально-дослідницьких) зі значними бюджетами.

Відзначимо, що членство країни в ЄС створює додаткові можливості для університетів щодо участі в програмах академічного обміну (наприклад, таких, як Erasmus+), а також відкриває доступність інтеграції поза європейськими структурами, серед яких CEERUS, Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy. Як важливий складник Болонського процесу такі ініціативи не несуть обов'язкового характеру та здійснюються в рамках окремих підготовлених ЗВО проєктів.

Такі програми ставлять за мету підвищення якості освіти, розвиток міжкультурного обміну; створюють умови для підготовки висококваліфікованих фахівців, які володіють сучасними знаннями, навичками та компетентностями, що дозволяє їм бути конкурентоспроможними на світовому ринку праці.

При цьому програми академічної мобільності, які реалізуються в країні, представляється можливим розподілити на міжнародні (загальноєвропейські) та ті, що пропонуються на національному рівні.

Порівняльний аналіз характеристик деяких міжнародних (загальноєвропейських) програм наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Характерні особливості деяких програм академічної мобільності ЄС

Назва програми	Орієнтація	Характеристика
ТЕМПУС (TEMPUS) - Транс'європейська програма мобільності для навчання в університетах	орієнтована переважно на науково-педагогічних працівників	надає можливість країнам-партнерам обирати для себе пріоритетні напрями реформування та заохочує всіх зацікавлених виявляти ініціативу, шукати інноваційні підходи, створювати новітні освітні продукти і послуги з урахування кращого міжнародного досвіду. Створює можливості для обміну досвідом між університетами країн-учасниць. Реалізується за такими напрямками як: реформування навчальних планів і програм; удосконалення процесів управління в системі вищої освіти; посилення зв'язків між освітою та суспільством.

Еразмус+ (Erasmus+)	викладачі і студенти	спрямована на реформування та модернізацію системи вищої освіти, розвиток інтернаціоналізації університетів, підприємницької та інноваційної діяльності молоді. Ключові напрями: розвиток європейських досліджень; стажування чи навчання в закордонному вузі-партнері (від 3 місяців до 1 року). Передбачена щомісячна стипендія та часткова компенсація витрат на проїзд. Діє в більшості польських університетів.
Еразмус Мундус (Erasmus Mundus)	студенти, аспіранти, докторанти, викладачі, дослідники європейських університетів та закладів вищої освіти третіх країн на всіх континентах	спрямована на активізацію міжнародного співробітництва та підвищення мобільності. Охоплює навчальні курси високої академічної якості. Містить такі складові: магістерські курси Еразмус Мундус; стипендії Еразмус Мундус; партнерство; підвищення привабливості європейської вищої освіти. В межах програми Учасники мають можливість отримувати стипендії для продовження навчання або проведення наукових досліджень у країнах ЄС.
імені Жана Моне	дослідники та викладачі	спрямована на пропагування європейської ідеї та поширення європейських студій в Європі та на інших континентах. Передбачає підтримку викладання дисциплін з європейської інтеграції та проведення досліджень у різних університетах Європи, організації міжнародних науково-практичних конференцій, публічних дискусій та інше.
Сьома рамкова програма з досліджень (Seven Framework Programme for Research)	Докторанти	Спрямована на «будівництво Європейського дослідницького простору знань для зростання» та виступає інструментом для реалізації науково-технологічної політики ЄС. Передбачає долучення дослідників до передових технологій шляхом відряджень (коротко-і довгострокових), обмінів, стажування; закупку сучасного обладнання для науково-дослідних організацій і закладів вищої освіти-учасників ініціативи. Характеризується значним обсягом фінансування (понад 50 млрд. євро).

Джерело складено та узагальнено автором за даними [16; 17; 21].

Акцентуємо увагу на тому, що, пропонуючи різні програми академічної мобільності як польською, так і англійською мовами, Польщі вдалося привернути увагу молоді з різних країн, у тому числі з України. Крім того, серед додаткових факторів привабливості слід відзначити такі, як достатньо висока якість освіти, підтримка з боку університетів програм подвійних дипломів з іншими державами, створення вигідних умов здобуття вищої освіти іноземними здобувачами та пропонування програм безкоштовної освіти за умови навчання на державній мові тощо.

Слід вказати, що Польща пропонує для іноземних студентів певні види фінансової підтримки та допомоги у вигляді різноманітних стипендій та грантів. При цьому зазначимо, що стипендіальні програми, як правило, передбачають виплати за досягнуті успіхи в навчанні, лише частково покриваючи витрати на навчання, а їх сума носить індивідуальний характер та залежить від досягнень здобувачів. Окрім зазначеного, іноземні студенти можуть претендувати на соціальну допомогу; стипендію за успіхи в спорті та інші. Але отримувати більш ніж на один види допомоги в місяць можуть лише малозабезпечені та особи з інвалідністю.

Гранти, на відміну від стипендіальних програм, надаються приватними та державними фондами на конкурсній та безоплатній основі. Вони мають вигляд одноразової виплати в розмірі, який, як правило, є достатнім для повного покриття витрат на навчання в закладі вищої освіти.

Крім того, ті, хто володіє державною мовою, а також має нагороди за успіхи в навчанні, може претендувати на безкоштовну вищу освіту і навіть грошові виплати від закладу освіти. Відзначимо, що такі ініціативи затверджено Міністерством науки та вищої освіти Польщі в рамках пріоритетів, спрямованих на реалізацію прозорості та ефективної підтримки студентства.

На національному рівні пропонується ціла низка програм, які запроваджуються як урядом, так і на рівні окремих університетів та вирізняються характеристиками, спрямованістю та умовами [10; 14; 25; 26; 27]. Підкреслюючи різноманітність програм академічної мобільності, які пропонуються в Польщі, відзначимо також такі ініціативи:

- Стипендіальна програма польського уряду розрахована на студентів з Молдови, Білорусі, України, країн Центральної Азії та передбачає навчання в польських закладах вищої освіти протягом одного року;

- Східна літня школа, яку започаткував Центр східноєвропейських студій Варшавського університету з метою ознайомлення з науковою галуззю, видатними вченими, ресурсами національних архівів і бібліотек. Зауважимо, що ця ініціатива не передбачає самостійної дослідницької діяльності, а лише виконує підготовчу функцію, адаптуючи учасників до подальшого навчання в Польщі. Програма розрахована виключно на випускників вищих навчальних закладів, які проводять власні наукові дослідження і не досягли 35 років. Лекції здійснюються польською та англійською мовами, що обумовлює вимоги до кандидатів щодо володіння ними на рівні, достатньому для розуміння занять та участі в них. Перевага надаватиметься кандидатам, які вивчають історію та сучасність Східної Європи. Передбачено повне або часткове фінансування вартості перебування в школі (залежно від країни походження);

- Програма імені Станіслава Уляма Національного агентства академічних обмінів (програма ULAM NAWA) спрямована на науковців різних галузей науки з інших країн, які мають щонайменше ступінь кандидата наук. Передбачає залучення до наукової діяльності польських закладів вищої освіти або дослідних центрів (через участь у дослідницьких проектах та освітньому процесі), що сприятиме налагодженню міжнародних контактів та

обміну досвідом. Особливістю цієї ініціативи є можливість отримання стипендії (10000 злотих від 6 до 24 місяців);

- програма «Солідарні з Україною» (Польське національне агентство з питань академічного обміну – NAWA, за дорученням Міністерства освіти і науки і Міністерства охорони здоров'я Польщі). Розрахована на українських студентів та аспірантів, які стали біженцями з України. Програма виступає своєрідною підтримкою для цієї категорії осіб, яка матиме можливість отримати стипендію та безкоштовно продовжити або розпочати навчання в цій країні, працювати над власним дисертаційним дослідженням, брати участь у мовних або підготовчих курсах тощо;

- програма підтримки українських вчених «Грошова допомога» є ініціативою, яка спрямована на індивідуальну підтримку вчених, які постраждали від російської та білоруської агресії та перебувають в Україні чи Польщі. Спрямована на збереження наукового потенціалу України та створення умов для продовження науковцями цієї країни дослідницької діяльності. Серед її особливостей слід відзначити індивідуальний підхід до кожного кандидата при визначенні розміру грошової допомоги та основних умов надання. При цьому враховується особистий вклад вченого, актуальність тематики його досліджень для української науки (в пріоритеті наукові дослідження, які стали невідкладними у зв'язку з війною, продовження науково-дослідної роботи тощо). Розмір допомоги складатиме від 400 євро на місяць. При цьому витрати на науково-дослідну роботу (книги, лабораторні чи польові дослідження) фінансуються в окремому порядку;

- програма SEEPUS для України розрахована на студентів та наукових працівників акредитованих навчальних закладів цієї країни, які співпрацюють із аналогічними польськими інституціями та є стипендіальною. Однією з вимог для участі в ній є представлення заявником навчального плану (для студента) або плану дидактичного курсу (для викладача), який затверджено навчальним закладом Польщі, що виступає в ролі приймаючої сторони;

- програма «Anders NAWA» орієнтована на вступників закладів вищої освіти (як на бакалаврат, так і до магістратури). Є стипендіальною та надає можливість навчатися польською мовою в одному з польських ЗВО. У порівнянні з минулими роками в програмі відбулись зміни, які передбачають надання доступу до участі не лише особам, які мають задокументоване польське походження або Карту поляка, а й тим, хто має польське громадянство чи громадянство іншої держави та здобував середню освіту (ступінь бакалавра) за межами Польщі;

- програма Study tours to Poland розрахована на студентів з Молдови, Білорусі, України та пропонується на безоплатній основі. Особливістю цієї ініціативи є нетривалий характер. Вона реалізується у вигляді дванадцятиденної поїздки, у ході якої передбачено відвідування культурних заходів, семінари, лекції, зустрічі з представниками громадських організацій та академічної спільноти, а також знайомство з представниками польського студентства;

- програма Teraz Wrocław є навчальним безкоштовним проєктом, який надає можливість отримати вищу освіту в університетах Вроцлава. Ініціатива розрахована на осіб, які не мають карти поляка і є громадянами однієї з держав пострадянського простору: Азербайджану, Казахстану, Узбекистану, Грузії, Молдови, України. Кількість доступних безкоштовних місць визначається кожним ЗВО щорічно. Список студентів, яких звільнено від оплати за навчання, визначається прийнятною комісією на основі конкурсу з оцінкою таких критеріїв, як середній бал шкільного атестата; рівень володіння польською мовою; оцінки з профільних за обраною спеціальністю навчальних компонент тощо;

- стипендіальна програма ім. Лейна Кіркланда – пропозиція для громадян України (журналістів, представників некомерційних організацій, молодих політиків та тих, хто зацікавлений у подальшому розвитку громадянського суспільства, інститутів демократії та економіки). Ця ініціатива спрямована на отримання післядипломної освіти в одному з університетів Польщі протягом двох семестрів. Тому серед основних вимог до претендентів слід відзначити: наявність диплома про вищу освіту, досвід роботи та знання польської мови на рівні, достатньому для вільного навчання та написання робіт наукового та дослідницького характеру. Включає як теоретичну складову, так і стажування протягом 2-4 тижнів в приватному або державному закладі;

- Вишеградська стипендіальна програма передбачає надання фінансової допомоги науковцям та студентам, спрощення процедури академічного обміну для осіб з держав Вишеградської групи та сусідніх з ними країн. Спрямована на студентів, які навчалися у закладах вищої освіти інших країн не менше чотирьох семестрів;

- стипендіальна програма імені Стефана Банаха розрахована на студентів з країн Східного партнерства. Передбачає навчання та короткострокове стажування, яким передують курси польської мови, які оплачує приймаюча сторона;

- стипендіальна програма імені Кшиштофа Скубишевського спрямована на науковців, які мають ступінь доктора, або осіб, які здійснюють активну діяльність у сфері розвитку загального блага і демократії. Передбачає стажування в галузі права та політичних наук в одному із ЗВО Польщі протягом дев'яти місяців;

- стипендіальна програма Thesaurus Poloniae розрахована на іноземних учених, які займаються дослідженнями в галузі культурної спадщини та історії Центральної Європи та Польщі. Поділяється на підпрограми: Junior – для молодих докторантів; Senior – для професорів і викладачів зі ступенем доктора тощо.

Слід зазначити, що розвиток програм академічної мобільності як механізму інтернаціоналізації вищої освіти та інтеграції країни у світовий науково-освітній простір можливий лише за умов системної діяльності в цьому напрямі, що передбачає формування сукупності заходів, спрямованих на підвищення ефективності та інтенсифікацію цих процесів у Польщі. Такий

комплекс ініціатив має бути реалізований на різних рівнях управління: національному та університетському. Серед основних його складових необхідно звернути увагу на такі: формування та систематичне коригування нормативно-правового забезпечення, яке формує базис для розвитку процесів інтернаціоналізації вищої освіти в країні, візової підтримки академічної мобільності, захисту прав і безпеки іноземних студентів та його узгодження зі світовими нормами; продовження процесів розробки внутрішньо-університетського нормативно-правового забезпечення академічної мобільності та систематичне коригування з урахуванням специфіки освітніх закладів та сучасних тенденцій в сфері європейської освіти та глобального освітнього простору; подальше формування механізмів реалізації різних форм академічної мобільності, які не протирічать законодавчим основам ЄС та нормам міжнародного права; інтенсифікація діяльності щодо відкриття кампусів власних університетів в інших країнах; подальше опрацювання та запровадження різноманітних технологій та методів дистанційного навчання, що сприятиме розвитку віртуальної мобільності; підтримка та стимулювання таких ініціатив на державному рівні; подальше поширення практик формування та реалізації адаптаційних програм для учасників академічної мобільності; постійна робота над підвищенням якості освітніх програм, систематичне коригування їх змісту з урахуванням кращих світових практик та сучасних потреб ринку; мотивація професорсько-викладацького складу до участі в програмах академічної мобільності; залучення університетів до участі в міжнародних рейтингах; продовження процесів сертифікації якості освітніх послуг на основі світових стандартів; активізація діяльності щодо запровадження спільних освітніх проєктів з провідними закладами вищої освіти.

Висновки. Як свідчать результати досліджень, Польща є активним учасником інтернаціоналізації вищої освіти, що дозволяє на фоні збереження найкращих традицій національної системи вищої освіти підвищити конкурентоспроможність університетів, долучитись до єдиного освітнього простору. Значну роль у цьому відіграють програми академічної мобільності, які виступають своєрідним механізмом реалізації цих процесів. За результатами аналізу зазначимо, що в країні реалізуються як міжнародні (загальноєвропейські), так і ті, що пропонуються на національному або університетському рівні. При цьому такі ініціативи характеризуються різноманітними особливостями, спрямованістю та умовами, що сприяло приверненню уваги студентів і професорсько-викладацького складу з різних країн та збільшення додаткового інтелектуального потенціалу. Крім того, іноземні здобувачі можуть претендувати на певні види фінансової підтримки та допомоги у вигляді різноманітних стипендій і грантів.

Однак, слід вказати, що діяльність щодо розвитку програм академічної мобільності потребує системного підходу. Тому постає необхідність у формуванні комплексу заходів, який має бути реалізований на різних рівнях управління (національному і університетському) та спрямований на підвищення ефективності та інтенсифікацію цих процесів у Польщі, зростання

конкурентоспроможності країни на ринку освітніх послуг. Але практична реалізація пропозицій можлива при опрацюванні конкретного механізму реалізації за кожною з них, що є перспективами подальших досліджень.

Література

1. Ажажа М. А., Гонда А., Несторенко Т. П. Человеческий капитал: теоретические основы и механизмы развития. *Problems of spatial development of socio-economic systems: economics, education, medicine*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2015. С. 63–69. URL : <https://cutt.ly/YFdf3RC> (дата звернення: 20.10.2022).
2. *Глобальна конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти*. UNESCO. Проект ухвалено: 22 березня 2019. URL : <https://cutt.ly/zMZay8i> (дата звернення 20.09.2022).
3. Дебич М. *Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід* : монографія. Ніжин : ПП Лисенко, 2019. 408 с.
4. Калашнікова С. А. Європейська політика модернізації вищої освіти: ключові орієнтири. *Вища освіта України*. 2012. № 2. С. 80–84.
5. Козієвська О. Загальні тенденції розвитку академічної мобільності у світовому та українському вимірах. *Вища освіта України*. 2012. № 2. С. 98–107.
6. Несторенко Т. П. Значення університету для економіки міста: приклад впливу переміщеного університету. *Вісник Хмельницького національного університету*, № 5, т. 1, 2021 (298), С. 223-227. URL : <https://cutt.ly/8XRnuzs> (дата звернення: 12.10.2022).
7. Сікорська І. М. Аналіз міжнародної діяльності вищого навчального закладу як стратегічного напрямку інтернаціоналізації. *Вища освіта України*. 2015. № 3. Дод. 2. С. 268–277.
8. Altbach P. G., Knight J. The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*. 2007. Vol. 11. No. 3/4. P. 290–305.
9. Beelen J., Wit H. de eds. Researching the implementation of internationalisation at home. *Internationalisation revisited: New dimensions in the internationalisation of higher education*. Amsterdam : CAREM, 2012. P. 9–20.
10. *Biuro Programu Stypendialnego im. Lane'a Kirklanda*. URL : <https://kirkland.edu.pl> (дата звернення 20.09.2022).
11. *Bologna Declaration of 19 June 1999: Joint declaration of the European Ministers of Education*. 6 p. URL : <https://cutt.ly/IM1ujf3> (дата звернення 22.09.2022).
12. Brandenburg U., De Wit H. Getting internationalisation back on track. *IAU Horizons*. 2012. Vol. 17. No 3. P. 17–18.
13. Brux J. M., Fry B. Multicultural students in study abroad: Their interests, their issues, and their constraints. *Journal of Studies in International Education*. 2010. No. 14 (5). P. 508–527.
14. CEEPUS (2022). *We promote cooperation in the field of higher education in Central Europe*. URL : <http://www.ceepus.info/#nbb> (дата звернення 20.09.2022).
15. De Wit H., Hunter F., Howard L., Egron-Polak E. *Internationalisation of Higher Education*. Study. Brussels, European Parliament, 2015. 319 p.
16. Egron-Polak E. Internationalization of Higher Education – An Introduction. Re-thinking Internationalization. *IAU Horizons*. 2012. Vol. 17. No 3; Vol. 18. No 1. P. 15–16. URL : <https://cutt.ly/QMZsgok> (дата звернення 20.09.2022).
17. *Erasmus Programme European Commission*. URL: <https://cutt.ly/VM1u4Tg> (дата звернення 10.10.2022).
18. *European Association for International Education (EAIE)*. URL: <http://www.eaie.org/home/in-thefield/barometer.html> (дата звернення 20.09.2022).

19. European Commission. *European Education and Culture Executive Agency*. URL: <http://eacea.ec.europa.eu/> (дата звернення 20.09.2022).
20. Jones E. Global: Internationalisation – Aid, Trade, Pervade. *University World News*. 2011. No 195. URL : <https://cutt.ly/uMZqjUU> (дата звернення 22.09.2022).
21. Mellors-Bourne R., Humfrey C., Kemp N., Woodfield S. *The Wider Benefits of International Higher Education in the UK*. BIS Research Paper. No. 128. London : BIS, 2013. 123 p. URL : <https://cutt.ly/JM1i6vp> (дата звернення 21.09.2022).
22. Nestorenko T., Nestorenko O., Morkūnas M., Volkov A., Baležentis T., Štreimikienė D., Cai J. Optimization of Production Decisions Under Resource Constraints and Community Priorities. *Journal of Global Information Management*. 2022. Volume 30, Issue 12, P. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.4018/JGIM.304066> (дата звернення 20.09.2022).
23. Nestorenko T., Ostenda A., Perelygina L., Ilina Yu. The Impact of Foreign Students on Internationalization of University and on the Economy of a Host City (Case of the Katowice School of Technology). *Capacity and resources for sustainable development: the role of economics, business, management and related disciplines. EDAMBA-2018*. Conference Proceedings of International Scientific Conference for Doctoral Students and Post-Doctoral Scholars. 17–19 April 2018, 356–366. URL : <https://cutt.ly/vXRxiUV> (дата звернення 15.09.2022).
24. OECD. *Education at a Glance 2021*: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing. 2021. URL : <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en> (дата звернення 23.10.2022).
25. Study in Wrocław. URL: <https://study-in-wroclaw.pl/uk> (дата звернення 25.09.2022).
26. Study tours to Poland. URL: <https://studytours.pl/en/>. (дата звернення 25.09.2022).
27. The Ulam NAWA Programme. URL: <https://nawa.gov.pl/en/scientists/the-ulam-programme> (дата звернення 12.09.2022).
28. UNESCO Data. Global Flow of Tertiary-Level Students. URL: <https://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> (дата звернення 17.09.2022).

References

1. Azhazha, M., Gonda, V., Nestorenko, N. (2015). *Chelovecheskyi kapital: teoreticheskie osnovy i mekhanizmy razvitiia* [Human Capital: Theoretical Foundations and Development Mechanisms]. Problemy prostorovoho rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system: ekonomika, osvita, medytsyna – Problems of spatial development of socio-economic systems: economics, education, medicine. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 63–69. URL : <https://cutt.ly/YFdf3RC> [in Russian].
2. UNESCO. (2019). *Hlobalna konventsiia pro vyznannia kvalifikatsii vyshchoi osvity* [Global Convention on the Recognition of Higher Education Qualifications]. Proiekt ukhvaleno: 22 bereznia 2019 – The project was approved: March 22, 2019. URL : <https://cutt.ly/zMZay8i> [in Ukrainian].
3. Debych, M. (2019). *Teoretychni zasady internatsionalizatsii vyshchoi osvity: mizhnarodnyi dosvid*: monohrafiia [Theoretical foundations of internationalization of higher education: international experience: monograph]. Nizhyn : PP Lysenko [in Ukrainian].
4. Kalashnikova, S. A. (2012). *Yevropeiska polityka modernizatsii vyshchoi osvity: kliuchovi oryentyry* [European policy of modernization of higher education: key guidelines]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, 2, 80–84 [in Ukrainian].
5. Kozievskaya, O. (2012). *Zahalni tendentsii rozvytku akademichnoi mobilnosti u svitovomu ta ukrainskomu vymirakh* [General trends in the development of academic

mobility in the world and Ukrainian dimensions]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, 2, 98–107 [in Ukrainian].

6. Nestorenko, T. P. (2021). *Znachennia universytetu dlia ekonomiky mista: pryklad vplyvu peremishchenoho universytetu* [The importance of the university for the city's economy: an example of a relocated university impact]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu – Herald of Khmelnytskyi National University*, 5, vol. 1 (298), 223–227. URL : <https://cutt.ly/8XRnuzs> [in Ukrainian].

7. Sikorska, I. M. (2015). *Analiz mizhnarodnoi diialnosti vyshchoho navchalnoho zakladu yak stratehichnoho napriamu internatsionalizatsii* [Analysis of the international activity of a higher educational institution as a strategic direction of internationalization]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, 3, 2, 268–277. [in Ukrainian].

8. Altbach, P. G., Knight, J. (2007). *The internationalization of Higher Education: Motivations and Realities*. *Journal of Studies in International Education*, Vol. 11, No. 3/4, 290–305 [in English].

9. Beelen, J., Wit, H. de eds. (2012). *Researching the implementation of internationalisation at home*. Internationalisation revisited: New dimensions in the internationalisation of higher education. Amsterdam : CAREM, 9–20 [in English].

10. *Biuro Programu Stypendialnego im. Lane'a Kirklanda*. URL : <https://kirkland.edu.pl> [in English].

11. *Bologna Declaration of 19 June 1999*: Joint declaration of the European Ministers of Education. – 6 p. URL : <https://cutt.ly/lM1ujf3> [in English].

12. Brandenburg, U., De Wit, H. (2012). *Getting internationalisation back on track*. *IAU Horizons*, Vol. 17, No 3, 17–18 [in English].

13. Brux, J. M., Fry, B. (2010). *Multicultural students in study abroad: Their interests, their issues, and their constraints*. *Journal of Studies in International Education*, 14(5), 508–527 [in English].

14. CEEPUS (2022). *We promote cooperation in the field of higher education in Central Europe*. URL : <http://www.ceepus.info/#nbb> [in English].

15. De Wit, H., Hunter, F., Howard, L., Egron-Polak, E. (2015). *Internationalisation of Higher Education*. Study. Brussels, European Parliamentm. [in English].

16. Egron-Polak, E. (2012). *Internationalization of Higher Education – An Introduction. Re-thinking Internationalization*. *IAU Horizons*, Vol. 17, No 3; Vol. 18, No 1, 15–16. URL : <https://cutt.ly/QMZsgok> [in English].

17. *Erasmus Programme European Commission*. URL : <https://cutt.ly/VM1u4Tg> [in English].

18. *European Association for International Education (EAIE)*. URL : <http://www.eaie.org/home/in-thefield/barometer.html> [in English].

19. *European Commission. European Education and Culture Executive Agency*. URL : <http://eacea.ec.europa.eu/> [in English].

20. Jones, E. (2011). *Global: Internationalisation – Aid, Trade, Pervade*. *University World News*. No 195. URL : <https://cutt.ly/uMZqjUU> [in English].

21. Mellors-Bourne, R., Humfrey, C., Kemp, N., Woodfield, S. (2013). *The Wider Benefits of International Higher Education in the UK*. *BIS Research Paper*, 128. London : BIS. 123 p. URL : <https://cutt.ly/JM1i6vp> [in English].

22. Nestorenko, T., Nestorenko, O., Morkūnas, M., Volkov, A., Baležentis, T., Štreimikienė, D., Cai, J. (2022). *Optimization of Production Decisions Under Resource Constraints and Community Priorities*. *Journal of Global Information Management*, Volume 30, Issue 12, 1–24. DOI: <https://doi.org/10.4018/JGIM.304066> [in English].

23. Nestorenko, T., Ostenda, A., Perelygina, L., Ilna, Yu. (2018). *The Impact of Foreign Students on Internationalization of University and on the Economy of a Host City (Case of the Katowice School of Technology)*. Capacity and resources for

sustainable development: the role of economics, business, management and related disciplines. EDAMBA-2018. Conference Proceedings of International Scientific Conference for Doctoral Students and Post-Doctoral Scholars. 17-19 April 2018, 356-366. URL : <https://cutt.ly/vXRxiUV> [in English].

24. OECD (2021). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. URL : <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en> [in English].

25. *Study in Wrocław*. URL : <https://study-in-wroclaw.pl/uk> [in English].

26. *Study tours to Poland*. URL : <https://studytours.pl/en/> [in English].

27. *The Ulam NAWA Programme*. URL : <https://nawa.gov.pl/en/scientists/the-ulam-programme> [in English].

28. UNESCO Data. Global Flow of Tertiary-Level Students. URL : <https://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> [in English].

АНОТАЦІЯ

Метою статті є дослідження програм академічної мобільності, які запроваджуються в Польщі як механізм реалізації процесу інтернаціоналізації вищої освіти та дозволяють оцінити рівень залучення країни до таких подій і сформувати подальші перспективи розвитку в цьому напрямі. Відзначено, що найважливішим поштовхом для розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в Європейському Союзі в цілому та Польщі зокрема став Болонський процес. Акцентовано увагу на тому, що країна є активним її учасником, що дозволяє на фоні збереження найкращих традицій національної системи вищої освіти підвищити конкурентоспроможність університетів, долучитись до єдиного освітнього простору.

Доведено значущість програм академічної мобільності як механізму реалізації процесів інтернаціоналізації. Проаналізовано рівень розвитку академічної мобільності в країні. Досліджено основні тенденції щодо реалізації цих процесів у закладах вищої освіти. Встановлено підходи, які надають можливість досягти розмаїття за моделями, пріоритетами та географією, виходячи за межі європейського співтовариства. Визначено комплекс заходів, які спрямовані на розвиток академічної мобільності в країні, та заходи, які реалізовано задля інтенсифікації використання програм у цій сфері.

Зазначено, що програми академічної мобільності, які реалізуються в країні, розподіляються на міжнародні (загальноєвропейські), ті, що пропонуються на національному рівні та університетами зокрема. Проаналізовано характерні особливості ряду таких ініціатив, їх спрямованість та умови. Підкреслено різноманітність пропозицій як польською, так і англійською мовами, що сприяє приверненню уваги студентів та професорсько-викладацького складу з різних країн. Акцентовано увагу на певних видах фінансової підтримки та допомоги, які здійснюються у вигляді різноманітних стипендій та грантів. Відзначено необхідність системної діяльності щодо розвитку програм академічної мобільності. Сформовано комплекс заходів, який має бути реалізований на різних рівнях управління (національному і університетському) та спрямований на підвищення ефективності та інтенсифікацію цих процесів у Польщі.

Ключові слова: академічна мобільність, програми академічної мобільності, вища освіта, якість освіти, освітній простір, заклад вищої освіти, інтернаціоналізація вищої освіти, інтеграційні процеси.